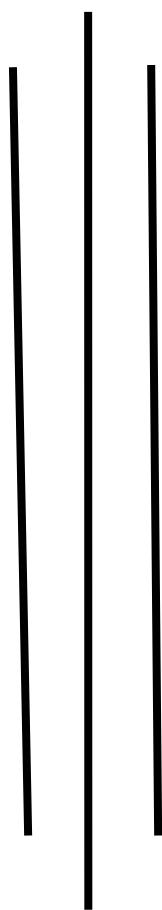

विद्यालय शिक्षा विधेयक सम्बन्धी प्रदेशस्तरीय अन्तर्क्रिया
कार्यक्रमको प्रतिवेदन, २०८१
(लुम्बिनी प्रदेश)

शिक्षा, स्वास्थ्य तथा सूचना प्रविधि समितिको सचिवालय
शिक्षा, स्वास्थ्य तथा सूचना प्रविधि समिति
सिंहदरबार, काठमाडौं
२०८१

परिच्छेद एक
परिचय

१.१	पृष्ठभूमि	१
१.२	कार्यक्रमको उद्देश्य	३
१.३	कार्यक्रमको विधि तथा प्रकृया	४
१.४	अध्ययनको सीमा	४
१.५	प्रतिवेदनको संरचना	४

परिच्छेद दुई

विद्यालय शिक्षा विधेयक, २०८० को अन्तरवस्तु

२.१	विधेयकको सामान्य परिचय	५
२.२	विधेयकले समेटेका मूलभूत विषय	५
२.३	विधेयकका केही प्रमुख सवाल	९

परिच्छेद तीन

कार्यक्रम सम्बन्धी विस्तृत विवरण

३.१	अन्तर्क्रिया कार्यक्रम	१०
३.२	अन्तर्क्रिया कार्यक्रमबाट प्राप्त राय सुझाव	१०
३.३	राय सुझावको सार	२३
३.४	विद्यालयको स्थलगत अवलोकन	२५

परिच्छेद चार

निष्कर्ष तथा सुझाव

४.१	निष्कर्ष	२६
४.२	सुझाव	२७

अनुसूची

अनुसूची १	कार्यक्रमको मोडालिटी	२९
अनुसूची २	कार्यक्रमका सहभागी सरोकारवाला	३०
अनुसूची ३	अन्तर्क्रिया कार्यक्रम तालिका	३१
अनुसूची ४	अन्तर्क्रिया कार्यक्रमका केही झलक	३२
अनुसूची ५	विद्यालयको स्थलगत अवलोकन सम्बन्धी केही झलक	३४

परिच्छेद एक

परिचय

१.१ पृष्ठभूमि

विद्यालय शिक्षा कुनै पनि राष्ट्रको विकास र समाज सुधारको आधारभूत खम्बा मानिन्छ । नेपालको शैक्षिक प्रणाली लामो समयसम्म घर र गुरुकुलमा आधारित थियो। यो पूर्व भारतीय शिक्षा प्रणालीसँग मिल्दोजुल्दो थियो, जसमा विद्यार्थीहरू आफ्नै घरमा वा प्रतिष्ठित पण्डितहरू वा गुरुहरूसँग अध्ययन गर्थे। नेपालमा राणा शासनको उत्तरार्द्धसम्म सिमित विद्यालय थिए र सर्वसाधारण सबैले औपचारिक शिक्षामा पहुँच पाएका थिएनन्। अझ भन्ने हो भने २००७ सालमा जहानिया राणा शासनको अन्त हुनुअघिसम्म शिक्षामा सबैलाई सहज पहुँच हुन सकेको थिएन। विद्यालयहरूको विस्तार पनि व्यापक रूपमा भएको थिएन।^१

नेपालमा विद्यालय शिक्षाले धेरै सुधार र परिवर्तनको सामना गर्दै आएको छ। २००७ सालको प्रजातन्त्रको उदयसँगै देशमा शिक्षाले गति लिन थाल्यो र योजनावद्ध विकासको शुरुवातसँगै शिक्षाले नयाँ आयाम फर्न थाल्यो भन्न सकिन्छ । विस्तारै राजनीति प्रणालीको संस्थागत विकासको क्रमसँगै शिक्षामा नयाँ नयाँ शुरुवात र प्रयोगहरू हुँदै गए र वर्तमानसम्म आइपुग्दा सबैका लागि शिक्षा, अनिवार्य शिक्षा र निःशुल्क शिक्षा भन्ने जस्ता कुराहरू नीतिगत रूपमै स्वीकार भए र शिक्षामा सबैको पहुँचलाई सहज बनाउने उपायहरूको अवलम्बन पनि हुँदै गएको पाइन्छ ।

विद्यालय शिक्षा ऐन २०७५ 'विद्यालय तहको संरचना, गुणस्तर, र व्यवस्थापन सुधारमा केन्द्रित रहेको छ । नेपालले हाल निःशुल्क र अनिवार्य शिक्षा नीति अवलम्बन गरेको छ । भूकम्प प्रभावित क्षेत्रमा नयाँ विद्यालय भवन निर्माण गरिएको छ । सोलार प्रणाली, कम्प्युटर ल्याव र विज्ञान उपकरण उपलब्ध गराउने जस्ता प्रयासहरू भएका छन् । समुदायका विपन्न, दलित, महिला, र अन्य पिछडिएका वर्गका लागि छात्रवृत्तिको व्यवस्था गरिएको छ । डिजिटल साक्षरता प्रवर्द्धन गर्न ई-पाठ्यक्रम, स्मार्ट कक्षा जस्ता प्रयासहरू भएको पाइन्छ । अध्यापन कला सुधार गर्न राष्ट्रिय शिक्षक प्रशिक्षण केन्द्रहरू स्थापना गरिएको छ। ग्रामीण क्षेत्रका शिक्षकका लागि विशेष प्रशिक्षण कार्यक्रम संचालन भएको पाइन्छ।

नेपालको विद्यालय शिक्षा संरचनालाई पूर्व प्राथमिक शिक्षा (४ वर्ष उमेर पुरा गरेका विद्यार्थीलाई दिइने एक वर्षे शिक्षा), प्राथमिक शिक्षा (कक्षा १ देखि कक्षा ५ सम्मको शिक्षा), आधारभूत शिक्षा

^१ नेपालमा शिक्षा, शिक्षा महाविद्यालयको प्रकाशन विभाग, १९५६

(प्रारम्भिक बाल शिक्षादेखि कक्षा ८ सम्मको शिक्षा), माध्यामिक (९-१२ कक्षा) शिक्षा गरी विभाजन गरिएको छ । यसका अतिरिक्त अपाङ्गता भएका बालबालिकालाई अलगगै समूहमा राखी विशेष शिक्षा समेत संचालन गरिएको छ ।^२ शिक्षा ऐन, २०२८ र विद्यालय शिक्षासम्बन्धी नियमावलीले यसको प्रशासन, पाठ्यक्रम, र परीक्षा पद्धतिको मापदण्ड तोकिदिएको छ ।

नेपालमा हाल सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयहरू रहेका छन् । सामुदायिक (सरकारी) विद्यालयहरूको व्यवस्थापन शिक्षा मन्त्रालयद्वारा गरिन्छ, जबकि संस्थागत विद्यालयहरू व्यक्ति वा संस्थाद्वारा संचालन गरिन्छ । नेपालमा झण्डै ३५,००० विद्यालय छन्, जसमध्ये करिब ७०% विद्यालय सार्वजनिक छन् । सामुदायिक विद्यालयहरू ९०% र संस्थागत विद्यालयहरू १०% को हाराहारीमा रहेका छन् । तर परिणाम भने ठिक उल्टो रहेको छ ।

विद्यालय शिक्षाका लागि नेपालको कुल बजेटको करिब १२ प्रतिशतको हाराहारीमा लगानी रहेको छ । यति हुँदाहुँदै पनि विद्यालय शिक्षाको गुणस्तरमा अनेकौं प्रश्नहरू उठ्ने गरेका छन् । गुणस्तरमाथि प्रश्न उठ्नका विविध कारण मध्ये विद्यालय शिक्षा सम्बन्धी प्रमुख समस्याहरू नै प्रमुख कारकको रूपमा लिने गरिन्छ ।

ग्रामीण क्षेत्रका विद्यालयमा भवन, शौचालय, खानेपानीजस्ता आधारभूत भौतिक सुविधाको अभाव, प्राविधिक र डिजिटल साधनहरूको सीमितता जस्ता भौतिक समस्या, अध्ययन-अध्यापन पद्धति परम्परागत कण्ठस्थापनमा आधारित हुनु, शिक्षकहरूको अपर्याप्त प्रशिक्षण र मूल्याङ्कन प्रणालीको कमजोर हुनु जस्ता गुणस्तरीय शिक्षाको अभावजन्य समस्या, अधिकांश बालबालिका, विशेषगरी गरिब परिवारका, विद्यालय जानबाट वञ्चित हुनु, निजी र सार्वजनिक विद्यालयबीचको असमानता छ । सम्पन्नले महङ्गो शिक्षा लिने र विपन्नले सामुदायिक विद्यालयमा शिक्षा लिने जसले गर्दा दुई प्रकारको जनशक्ति उत्पादन हुनु जस्ता आर्थिक अभावजन्य समस्या, विकट भूगोल र दुर्गम क्षेत्रका कारण ग्रामीण बालबालिकाले शिक्षामा असमान पहुँच हुनु, कतिपय दुर्गम स्थानका बालबालिकाहरू विद्यालय जान नपाउनु जस्ता भूगोल र दुरीजन्य समस्या, विशेष गरी ग्रामीण क्षेत्रमा छात्रा विद्यार्थीका लागि नियमित विद्यालय जान कठिन हुनु जस्ता लैङ्गिकजन्य समस्याहरू टड्कारो रूपमा रहेका छन् ।

त्यसैगरी विद्यालय शिक्षा अनेकौं चुनौतीले जकडिएको छ । बदलिंदो विश्व सन्दर्भ अनुसार नेपाली विद्यालय शिक्षालाई प्राविधिक र डिजिटल रूप दिनुपर्ने, बहुभाषिक समाजमा शिक्षा सबैलाई उपलब्ध गराउन शिक्षा माध्यमलाई स्थानीय भाषाहरूसँग सामन्जस्य गराउनुपर्ने, शिक्षा नीतिहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयनमा कमजोरी रहेको पाइन्छ । बनेका नीतिलाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन

^२ विद्यालय शिक्षा ऐन, २०२८

गराउनु, दीर्घकालीन सेवा सुरक्षाका कारण योग्य शिक्षकहरूको अभावलाई पूर्ति गराउने, विद्यालय व्यवस्थापनमा अभिभावक, समुदायका अगुवा र विद्यार्थीहरूलाई सक्रिय रूपमा संलग्न गराउने जस्ता केही प्रमुख चुनौतीहरू समेत रहेका छन् ।

उल्लेखित समस्या तथा चुनौतीलाई संबोधन गर्ने अभिप्रायले सरकारले विद्यालय शिक्षाको सुधार र प्रवर्द्धनका लागि विभिन्न पहलहरू गर्दै आएको पाइन्छ ।

यसका अतिरिक्त मुलुक संघीयतामा गएपश्चात संघिय संरचना र अधिकार सूची वमोजिम नै विद्यालय शिक्षामा सुधार गरिनु पर्ने अवस्थालाई मध्यनजर गरी नेपाल सरकारबाट प्रतिनिधि सभामा विद्यालय शिक्षा विधेयक, २०८० दर्ता हुन आएको र उक्त विधेयक हाल शिक्षा, स्वास्थ्य तथा सूचना प्रविधि समितिमा दफावार छलफलको क्रममा रहेको छ । विद्यालय शिक्षा क्षेत्रमा रहेका अनेकौं समस्याको समाधान गरी शिक्षा क्षेत्रमा नयाँ परिवेश सिर्जना गर्ने उद्देश्यले ल्याएको उक्त विधेयकले केही विषयहरू उठान गरेको छ, उक्त विषयहरू राजनीतिक दलहरूबीच साझा धारणा बनाएर तथा स्थानीय र प्रदेश सरकारको एवं अन्य सरोकारवालाहरूको राय सुझाव लिएर मात्र समाधान गर्न सकिने समितिको ठहर वमोजिम समितिले २०८१ पुस ३ गते सातै प्रदेशमा प्रदेशस्तरीय कार्यक्रम गर्ने तय गरी **अनुसूची -१** वमोजिमको मोडालिटी समेत तय गरेको थियो । सोही वमोजिम २०८० माघ ९ गते लुम्बिनी प्रदेशमा **अनुसूची २** वमोजिमका सहभागीहरूसँग प्रदेशस्तरीय अन्तरक्रिया कार्यक्रम गरिएको थियो । उक्त कार्यक्रममा समितिको तर्फबाट माननीय सभापति अम्मरबहादुर थापा, माननीय सदस्य छवीलाल विश्वकर्मा, माननीय सदस्य देवेन्द्र पौडेल, माननीय सदस्य तोसिमा कार्की, माननीय सदस्य दिपा शर्मा, माननीय सदस्य लिला देवी बोखिम, माननीय सदस्य रेखा शर्मा, माननीय सदस्य रामप्रकाश चौधरी, माननीय सदस्य विनिता कुमारी सिंह र माननीय सदस्य सरिता भुसालको टोली बनेको थियो । त्यसैगरी सचिवालयबाट समिति सचिव श्री दशरथ धमला र शाखा अधिकृत श्री रोशन तण्डुकार र कम्प्युटर अपरेटर सुरज पाण्डे सहभागी हुनु भएको थियो ।

१.२ कार्यक्रमको उद्देश्य

विद्यालय शिक्षा विधेयक सम्बन्धमा स्थानीय र प्रदेश तहका सरोकारवालाहरूका सुझाव संकलन गरी दफावार छलफलको क्रममा त्यस्ता सुझावलाई समेट्ने कार्यक्रमको प्रमुख उद्देश्य हो । यसका अतिरिक्त अन्तरक्रिया कार्यक्रम सम्बन्धी अन्य उद्देश्यहरू निम्नानुसार रहेका छन्

- विद्यालय शिक्षाका सम्बन्धमा विद्यमान समस्या तथा चुनौतीबारे जानकारी प्राप्त गर्ने
- विद्यालय शिक्षा क्षेत्रमा सरोकारवालाहरूको अपेक्षाबारे जानकारी प्राप्त गर्ने

- विद्यालय शिक्षाको समग्र सुधारका लागि चालिनुपर्ने कदमहरूको बारेमा जानकारी लिई सम्बन्धित निकायलाई सुझाव तथा निर्देशन दिने

१.३ कार्यक्रमको विधि तथा प्रकृया

कार्यपत्र प्रस्तुती र सामूहिक छलफल तथा विधेयकका सम्बन्धमा सहभागीहरूबाट राय सुझाव विचार, सुझाव एवं जिज्ञासा प्राप्त गर्नेगरी तय भएको उक्त कार्यक्रम मुख्यतः छलफल विधिमा आधारित थियो । कार्यपत्र मार्फत विधेयकका अन्तरवस्तुबारे जानकारी गराई सुझाव प्राप्त गर्ने प्रकृया अपनाइएको थियो भने सहभागीहरूले विद्यालय शिक्षा विधेयकका प्रावधानमा आफ्ना टिप्पणी राख्दै अव विद्यालय शिक्षाका लागि के कस्तो सुधार गरिनुपर्छ र विज्ञान विधेयकमा के परिमार्जन गरिनुपर्छ भन्ने सन्दर्भमा धारणाहरू राख्ने प्रकृया अपनाइएको थियो ।

१.४ सीमा

यो प्रतिवेदन सहभागीहरूबाट प्राप्त हुन आएका विचार, दृष्टिकोण तथा राय सुझावमा आधारित भई तयार पारिएको छ । स्थानीय तह तथा प्रदेश तहका नमूनाको रूपमा छनौट गरिएका जनप्रतिनिधि, शिक्षक, अविभावक, व्यवस्थापन समितिका पदाधिकारी तथा शिक्षा क्षेत्रका सरोकारवालाहरूबाट प्राप्त राय, सुझावलाई आधार मानिएको छ । यो प्रतिवेदनले लुम्बिनी प्रदेशको समग्रतालाई प्रतिनिधित्व गर्ने भएतापनि प्रदेशका सबै जनप्रतिनिधि तथा प्रदेश सरकारका सबै मन्त्रालय एवं प्रदेशका सबै स्थानीय सरकारका प्रतिनिधि तथा विद्यालय क्षेत्रका सबै शिक्षक, विद्यार्थी, अविभावक तथा अन्य सरोकारवाहुरलाई प्रतिनिधित्व गराउन सकिएको छैन । छलफलमा उपस्थित सहभागीहरूबाट आएका राय सुझावमा मात्र आधारित रही निष्कर्ष निकालिएको छ ।

१.५ प्रतिवेदनको संरचना

यो प्रतिवेदन चार परिच्छेद विभाजित छ । पहिलो परिच्छेदमा परिचय, दोस्रोमा विद्यालय शिक्षा विधेयकको बारेमा, तेस्रो परिच्छेदमा कार्यक्रमको विस्तृतीकरण, परिच्छेद चारमा निष्कर्ष तथा सुझाव समावेश गरिएको छ र अन्तमा केही अनुसूचीहरू समेत समावेश गरिएका छन् ।

परिच्छेद दुई

विद्यालय शिक्षा विधेयक, २०८० को अन्तरवस्तु

२.१ विधेयकको सामान्य परिचय

विद्यालय शिक्षा विधेयक, २०८० प्रतिनिधि सभामा २०८० भदौ २७ दर्ता भएको थियो । उक्त विधेयक सभाबाट २०८० असोज २५ मा समितिमा दफावार छलफलका लागि पठाउने निर्णय भएतापनि विधेयकका सम्बन्धमा प्राप्त संशोधनहरूलाई एकीकृत गरी समितिमा २०८० मंसिर १४ मा प्राप्त भएको थियो । उक्त विधेयकमा १६३ वटा दफा रहेका छन् । ती दफाहरू उपर प्रतिनिधि सभाका १५२ समूहका सदस्यहरूले १७५८ वटा बुँदा संशोधन प्रस्ताव दर्ता गराउनु भएको छ । यो विधेयक नेपालको इतिहासमा हालसम्मकै सबैभन्दा धेरै संशोधनकर्ता र संशोधनका बुँदा भएको विधेयकको रूपमा रहेको छ ।

२.२ विधेयकले समेटेका मूलभूत विषय

- विद्यालय शिक्षाको राष्ट्रिय मानक तथा मापदण्ड निर्धारण गर्न तथा विद्यालय शिक्षाका मूलभूत विषयमा समता, एकरूपता र गुणस्तर कायम गरी विद्यालयको स्थापना र सञ्चालन सम्बन्धी विषयलाई व्यवस्थित गर्न विद्यालय शिक्षासँग सम्बन्धित प्रचलित कानूनलाई संशोधन र एकीकरण गर्ने विधेयकको मूल मर्म रहेको छ ।
- स्थानीय तहले विद्यालयको स्थापना र सञ्चालन गर्दा राष्ट्रिय मापदण्डको अधीनमा रही विद्यालय सञ्चालनको लागि आवश्यक पर्ने स्रोतको सुनिश्चितता गर्नुपर्ने
- निजी लगानीको विद्यालय शैक्षिक गुठी अन्तर्गत स्थापना र सञ्चालन हुने
- सामाजिक, धार्मिक वा कल्याणकारी संस्थाले मुनाफा नलिने उद्देश्य राखी विद्यालय सञ्चालन गर्न चाहेमा स्थानीय तहमा दर्ता गरी सार्वजनिक शैक्षिक गुठी अन्तर्गत विद्यालय स्थापना र सञ्चालन गर्न सक्ने
- नेपाल सरकार वा प्रदेश सरकारले सम्बन्धित स्थानीय तहसँगको समन्वयमा राष्ट्रिय मापदण्डको अधीनमा रही खास वा विशेष प्रकृतिका विद्यालय स्थापना र सञ्चालन गर्न सक्ने
- माध्यमिक तहमा प्राविधिक शिक्षा, साधारण शिक्षा र परम्परागत शिक्षाका धार (स्ट्रीम) मा पढाइ हुन सक्ने

- शिक्षणको माध्यमभाषा नेपाली, संस्कृत, मातृभाषा वा अङ्ग्रेजी हुन सक्ने
- शैक्षिक गुठी अन्तर्गत विद्यालय स्थापना र सञ्चालन गर्न चाहने व्यक्तिले अनुमतिको लागि निवेदन दिनु अगावै त्यस्तो गुठीको विधान प्रदेश सरकारको शिक्षा विषय हेर्ने मन्त्रालय वा सो मन्त्रालयले तोकेको निकायमा दर्ता गर्नु पर्ने
- नेपालस्थित कूटनीतिक नियोगले विदेशी नागरिकका छोराछोरीलाई आफ्नै देशको पाठ्यक्रममा आधारित भई अध्यापन गराउन विद्यालय स्थापना तथा सञ्चालन गर्न अनुमतिको लागि अनुरोध गरेमा नेपाल सरकारले शर्त तोकी त्यस्तो विद्यालय स्थापना र सञ्चालन गर्न अनुमति दिन सक्ने
- विद्यालयको स्थानान्तरण गर्ने, गाभ्ने, तह घटाउने, बन्द गर्ने वा नाम परिवर्तन गर्ने:
- विद्यालयमा एउटा विद्यालय कोष रहने र रकम प्राप्त हुने स्रोतहरू खुलाइएको
- सार्वजनिक विद्यालयको प्रधानाध्यापकको छनोटका लागि जिल्ला स्थित शिक्षा कार्यालयको प्रमुख, सम्बन्धित स्थानीय तहको प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत वा शिक्षा शाखाको प्रमुख र शिक्षा कार्यालयले तोकेको शिक्षाविद् रहेको एक छनोट समिति रहने र छनोट समितिका सदस्यमध्ये वरिष्ठ कर्मचारीले छनोट समितिको संयोजक भई काम गर्ने
- स्थानीय तहले राष्ट्रिय मापदण्डको अधीनमा रही विद्यालयमा प्रारम्भिक बालविकास केन्द्र सञ्चालन गर्न अनुमति दिन सक्ने
- विद्यालय शिक्षाको राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूपको तर्जुमा, पाठ्यक्रम संरचना, पाठ्यपुस्तक तथा पाठ्यसामग्री, विद्यार्थी मूल्याङ्कन सम्बन्धी नीति र मापदण्ड निर्धारणको लागि मन्त्रालयमा सिफारिस गर्न एक राष्ट्रिय पाठ्यक्रम परिषद् रहने
- विद्यालय शिक्षा प्रणालीको समग्र शैक्षिक गुणस्तर परीक्षणको मानक, मापदण्डको विकास, विद्यालयको परीक्षण तथा विद्यार्थीको सिकाइको राष्ट्रिय उपलब्धि परीक्षण गर्न मन्त्रालय अन्तर्गत शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्र रहने
- माध्यमिक शिक्षा उत्तीर्ण परीक्षा राष्ट्रिय परीक्षा बोर्डबाट र आधारभूत शिक्षा उत्तीर्ण परीक्षा स्थानीय तहबाट सञ्चालन हुनेछ

- सार्वजनिक विद्यालयका शिक्षकको लागि एक विद्यालय शिक्षक सेवाको गठन हुने र कक्षा एकदेखि पाँचसम्म अध्यापन गर्ने शिक्षकलाई साधारण, र कक्षा ६ देखि कक्षा आठसम्म अध्यापन गर्ने शिक्षकलाई विषयगत परीक्षा लिने
- सार्वजनिक विद्यालयका माध्यमिक र आधारभूत तहका साधारण तथा विषयगत तर्फका शिक्षकलाई प्रथम, द्वितीय र तृतीय श्रेणीमा विभाजन गरिने
- सार्वजनिक विद्यालयमा राष्ट्रिय मापदण्डमा तय भए बमोजिम विद्यार्थी सङ्ख्या, विषयगत र कक्षागत आवश्यकताको आधारमा शिक्षकको दरबन्दी रहने
- यो ऐन प्रारम्भ हुँदाका बखत सार्वजनिक विद्यालयमा कायम रहेका शिक्षक दरबन्दीलाई विद्यार्थी सङ्ख्या, विषयगत तथा कक्षागत आवश्यकता र भौगोलिक अवस्था समेतका आधारमा मन्त्रालयले दरबन्दी मिलान गरी स्थानीय तहमा हस्तान्तरण गर्ने
- विद्यालय शिक्षक सेवालाई समावेशी बनाउन खुला प्रतियोगिताद्वारा पूर्ति हुने पदमध्ये उनन्चास प्रतिशत पद छुट्याई सो प्रतिशतलाई शत प्रतिशत मानी त्यसको पचास प्रतिशत पदमा महिलाहरूमात्र र बाँकी पचास प्रतिशत पदमा समूहका उम्मेदवारहरूबीच मात्र प्रतिस्पर्धा गराई पदपूर्ति गरिने
- शिक्षक पदमा नियुक्तिका लागि योग्यता निर्धारण गरिएको
- स्थानीय तहले सोही स्थानीय तह अन्तर्गतको एक सार्वजनिक विद्यालयबाट अर्को सार्वजनिक विद्यालयमा शिक्षक सरुवा गर्न सक्ने
- सरुवा गर्दा आधारभूत तहको साधारण शिक्षकलाई समान पदको रिक्त पदमा र आधारभूत तहको विषयगत र माध्यमिक तहको शिक्षकलाई विषयगत रिक्त पदमा मात्र सरुवा गर्नु पर्ने
- एउटै श्रेणीमा कम्तीमा पन्ध्र वर्षसम्म कार्यरत आधारभूत वा माध्यमिक तहको द्वितीय श्रेणी वा सोभन्दा मुनिका स्थायी शिक्षक उमेर हदका कारण अनिवार्य अवकाश हुन एक महिना बाँकी भएमा निजलाई एक श्रेणी माथिको पदमा बढुवा गरिने बढुवा सम्बन्धी विशेष व्यवस्था गरिएको
- सार्वजनिक विद्यालयका शिक्षकको लागि विभिन्न आचरणहरूको व्यवस्था गरिएको
- सार्वजनिक विद्यालयका शिक्षकको विभागीय कारबाही र सजाय सम्बन्धी व्यवस्था गरिएको

- सार्वजनिक विद्यालयका शिक्षकको अवकाश, उपदान र निवृत्तभरण
- कुनै शिक्षक शारीरिक अस्वस्थता वा मानसिक रोगको कारण विद्यालयमा अध्यापन गर्न असमर्थ छ भनी नेपाल सरकारद्वारा गठित मेडिकल बोर्डले सिफारिस गरेमा त्यस्तो शिक्षकलाई पाँच वर्षसम्म सेवा अवधि थप गर्दा निवृत्तभरण पाउने अवस्था पुग्ने रहेछ भने त्यस्तो शिक्षकलाई बाँकी अवधि थप गरी अवकाश दिन सकिने विशेष व्यवस्था गरिएको
- ऐन प्रारम्भ भएपछि स्थायी नियुक्ति हुने शिक्षकको हकमा प्रचलित कानून बमोजिमको योगदानमा आधारित निवृत्तभरण प्रणाली लागू हुने
- सार्वजनिक विद्यालयमा राष्ट्रिय मापदण्डमा निर्धारण भए बमोजिम विद्यालय कर्मचारीको दरबन्दी रहने र शिक्षक सेवा आयोगबाट सिफारिस भएका विद्यालय कर्मचारीको नियुक्ति स्थानीय तहले गर्ने
- सार्वजनिक विद्यालयमा स्वीकृत दरबन्दी अनुसार रिक्त शिक्षक तथा विद्यालय कर्मचारी पदमा नियुक्तिको लागि सिफारिस गर्न एक शिक्षक सेवा आयोग गठन हुने
- सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय गरी तीनै तहको शिक्षा सम्बन्धी जिम्मेवारी तथा दायित्व निर्धारण गरिएको
- आयोगले जारी गरेको अध्यापन अनुमतिपत्र प्राप्त नगरी कसैले कुनै विद्यालयमा अध्यापन गर्न, गराउन नपाउने
- निजी लगानीका विद्यालयका शिक्षक तथा कर्मचारीको नियुक्ति, पदपूर्ति, पारिश्रमिक र सेवा शर्त सम्बन्धी व्यवस्था स्थानीय तहबाट स्वीकृत गराई लागू गरेको विनियम बमोजिम हुने
- सार्वजनिक शैक्षिक गुठीका विद्यालय वा निजी लगानीका विद्यालयमा कार्यरत शिक्षक तथा सार्वजनिक विद्यालयले आफ्नै स्रोतबाट व्यहोर्ने गरी नियुक्त गरेको शिक्षकलाई दिइने तलब, भत्ता तथा अन्य सुविधा सम्बन्धित विद्यालय आफैले व्यहोर्नु पर्ने
- नेपाल सरकारले प्रत्येक वर्ष बजेटमार्फत प्रत्येक स्थानीय तहलाई विद्यालय तथा विद्यार्थी सङ्ख्या, स्वीकृत शिक्षक दरबन्दी सङ्ख्या र विद्यार्थीले प्राप्त गरेको नतिजाका आधारमा आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षाको लागि सशर्त र विशेष अनुदान रकम उपलब्ध गराउने

- सार्वजनिक विद्यालयको शिक्षकलाई विद्यालयमा अध्यापन गर्ने वा विद्यालयको शैक्षिक प्रशासनिक कार्यमा बाहेक अन्य कुनै कार्यमा लगाउन नपाउने व्यवस्था
- नेपालभर स्थापना भई सञ्चालनमा रहेका विद्यालय र सार्वजनिक विद्यालयमा कार्यरत शिक्षक तथा कर्मचारीको अभिलेख राष्ट्रिय शिक्षक किताबखानामा रहने
- विद्यालयका शिक्षकको पेशागत हक हितको सम्बन्धमा कार्य गर्न गैर राजनीतिक र व्यावसायिक (प्रोफेसनल) संस्थाको रूपमा नेपाल शिक्षक महासंघ रहने व्यवस्था
- शिक्षा ऐन, २०२८ खारेजको प्रस्ताव गरेको

२.३ विधेयकका केही प्रमुख सवाल

- निजी विद्यालयको व्यवस्थापन गर्दै निःशुल्क शिक्षा नीतिको कार्यान्वयन गर्ने विषय
- स्थानीय सरकारको संवैधानिक क्षेत्राधिकार कायम राख्दै शिक्षकसँगको नेपाल सरकारले गरेको सम्झौताको कार्यान्वयनको विषय
- शिक्षकहरूको स्वामित्व (नियुक्ति, सरुवा तथा परिचालन र व्यवस्थापन) गर्ने विषय
- शिक्षकहरूलाई दलीकरणबाट मुक्त गर्ने विषय
- कोटा, करार, राहत लगायतका अनेकौं अस्थायी शिक्षकहरूको व्यवस्थापन गर्ने विषय
- विद्यार्थी कम भएका विद्यालयहरूको मर्जिङ्ग सम्बन्धी विषय
- शिक्षालाई गुणस्तरीय, शिपमूलक बनाई रोजगारमा आधारित बनाउने विषय
- विद्यार्थी बढी भएका तर दरबन्दी कम भएका विद्यालयहरूमा शिक्षक दरबन्दीको व्यवस्था मिलाउने विषय
- विषयगत शिक्षकको व्यवस्थापन गर्ने विषय
- प्राविधिक शिक्षालाई जोड दिई स्थानीयस्तरमा जोड्ने विषय
- विद्यालय शिक्षाको मोडल निर्धारण गर्ने विषय
- शिक्षकको मर्यादा र सेवा सुविधाको व्यवस्थापन सम्बन्धी विषय ।

परिच्छेद तीन

अन्तर्क्रिया कार्यक्रम तथा विद्यालयको अवलोकन सम्बन्धी जानकारी

३.१ अन्तर्क्रिया कार्यक्रमका क्रियाकलाप

लुम्बिनी प्रदेशमा विद्यालय शिक्षा विधेयक सम्बन्धी भएको प्रदेशस्तरीय अन्तर्क्रिया कार्यक्रममा समितिका सभापतिले सभापतित्व गर्नुभएको थियो । कार्यक्रमको औचित्य र उद्देश्यमाथि प्रकाश पाउँदा कार्यक्रमको सञ्चालन समितिका सचिव दशरथ धमलाले गर्नु भएको थियो । विधेयकका अन्तरवस्तुबारे विज्ञ डा. विष्णुबहादुर कार्कीले प्रस्तुती गर्नु भएको थियो । त्यसपछि सहभागीहरुबाट राय सुझाव प्रस्तुत भएको थियो । अन्तर्क्रिया कार्यक्रम सम्बन्धी कार्यक्रम तालिका अनुसूची ३ मा समावेश गरिएको छ । अन्तर्क्रिया कार्यक्रम सम्बन्धी केही झलकहरु अनुसूची ४ मा समावेश गरिएको छ । कार्यक्रमको समापन पश्चात समितिले प्रदेशस्तरमा रहेका उत्कृष्ट र अन्य केही विद्यालयको स्थलगत अवलोकन गरी विद्यालयको विविध पक्षमा जानकारी लिएको थियो । विद्यालय अवलोकन सम्बन्धी केही झलकहरु अनुसूची ५ मा समावेश गरिएको छ ।

३.२ अन्तर्क्रिया कार्यक्रमबाट प्राप्त राय सुझाव

लुम्बिनी प्रदेशस्तरीय अन्तर्क्रिया कार्यक्रममा सहभागी विभिन्न सरोकारवालाहरुले राख्नु भएका राय सुझावहरु निम्नानुसार रहेका थिए:

श्री छविलाल पौडेल, शितगंगा नगरपालिका प्रमुख

- विदेशमा नेपाली शैक्षिक कार्यक्रम खोल्ने व्यवस्थाले युवा झन् पलायन हुने खतरा
- ६ कक्षादेखि व्यवसायिक शिक्षा/विषयवस्तु पहिचान गरेर अगाडि बढ्न जरुरी, जसले १२ कक्षापछि बेरोजगारी समस्या कम गर्ने, विदेशीने प्रवृत्ति कम हुन सक्ने
- कक्षा ६ बाट कुन विषयमा केन्द्रित हुने हो सोही अनुसार विद्यार्थीको क्षमता र चासोको आधारमा जाने व्यवस्था आवश्यक ।

श्री लेखनाथ पौडेल (PABSON)

- निजी विद्यालयको स्थापना राज्यको पहुँच नभएको ठाउँमा पनि भएकोले यसको भूमिका भूलन नहुने
- निजी विद्यालयले २५ लाख विद्यार्थीलाई पढाएको, ४ लाख शिक्षकलाई रोजगार दिएको र GDP को ९% योगदान रहेको साथै SEE को नतिजामा ८०% को हिस्सेदार भएकोले यसलाई अहिले हटाउने भन्ने कुरा अव्यवहारिक
- China मा ८ कक्षासम्म साधारण धार त्यसपछि साधारण र प्राविधिक धार संगसंगै जाने गरेको
- नेपालमा पनि ९-१२ सम्म प्राविधिक शिक्षा त छ तर स्रोत साधनको कमी भएकोले यसलाई व्यवस्थित गर्नु आवश्यक
- निजी विद्यालयको व्यवस्थापन बोर्ड गठन गरी गरी व्यवस्थापन गर्ने र कडाईका साथ नियमन हुनुपर्ने
- अहिलेको विद्यालय गुठी वा कम्पनीमा आवद्ध हुन सक्ने प्रावधान छ यसलाई परिमार्जन गरी सबै विद्यालय कम्पनी अनुसार हुनुपर्ने

श्री टंकनाथ खनाल, जिल्ला समन्वय समिति

- जिल्ला शिक्षा समितिको दायित्व उल्लेख गर्ने
- समय अनुसार बढुवा सामुदायिक र संस्थागतको एउटै पाठ्यक्रम हुनुपर्ने।
- जिसस बारे विधेयकमा नभएको

श्री कुलप्रसाद लामिछाने, शिक्षक महासंघ अध्यक्ष, लुम्बिनी प्रदेश

- शिक्षकसँग भएको संझौताको विषयलाई विधेयक मार्फत हुबहु कार्यान्वयन होस्
- विद्यालयको सम्पत्तिको व्यवस्थापनको मोडालिटी तय गर्नुपर्ने
- शिक्षक सेवा आयोगबाट परीक्षा लिई शिक्षकको नियुक्ति गर्ने
- विद्यालयको अनुगमन गरी पृष्ठपोषण दिने प्रणाली बनाउने
- दण्ड र पुरस्कारको व्यवस्था हुनुपर्ने
- विषयगत शिक्षकको व्यवस्था गर्ने
- विद्यालय गाभ्ने मापदण्डको व्यवस्था
- माध्यमिक तहमा अनिवार्य प्राविधिक शिक्षाको व्यवस्था

- प्रा. वि. मा दुई तह हुनुपर्ने
- स्रोतको व्यवस्थापनको पूर्व स्वीकृति लिने व्यवस्था प्रभावकारी बनाउने
- विद्यालयको अधिकार तीनै तहका सरकारलाई हुने गरी व्यवस्था गर्ने
- शिक्षकको सेवा सुविधा: निजामती सरह हुनुपर्ने
- शिक्षक सेवा आयोग संवैधानिक आयोग बनाउनुपर्ने
- विद्यार्थीको अनुपातमा शिक्षक हुनुपर्ने
- शिक्षकणमा प्रमाणपत्र मात्र आधार नहुने
- आवश्यकता, भौगोलिक क्षेत्रको आधारमा Merging
- कुन कक्षालाई कुन सीपमूलक शिक्षा भनेर पाठ्यक्रम तय हुनुपर्ने
- सम्पत्तीको उपभोग गर्ने अधिकार विद्यालयलाई प्रदान गर्नुपर्ने
- सरकारले गर्न सकेमात्र निःशुल्क शिक्षा सम्भव नत्र नारामा मात्र सिमित हुने भएकोले निःशुल्कको परिभाषा गरिनुपर्ने

श्री सबिता न्यौपाने, बाल विकास शिक्षक

- एक विद्यालय एक बाल शिक्षक: अव्यवहारिक छ । विद्यार्थी तोकेको संख्याभन्दा बढी भएमा एकजनाले धान्न गाह्रो हुने
- एउटा विद्यालयमा एकभन्दा बढी बाल विकास कक्षा हुनुपर्ने
- ECD शिक्षकलाई प्रकृया पूरा गरी स्थायी गर्नुपर्ने
- १९ वर्ष शिक्षण गर्दा १९ हजार तलब नभएकोले श्रमको उचित मूल्याङ्कन गर्नुपर्ने
- विद्यालयमा सबैभन्दा खटिने बालविकास शिक्षक भएकोले श्रमको कदर
- सबैको तलब आए पनि बालविकासको तलब समयमा नआउने गरेको
- उही समयमा उही पदमा रहेका ECD शिक्षकलाई बराबर तलब नभएको

माननीय सदस्य युवराज थारु, प्रदेश सभा प्रमुख सचेतक, नेकपा माओवादी

- प्रदेशलाई विद्यालय शिक्षा सम्बन्धी अधिकार दिने
- शिक्षा कार्यालयको संरचना आवश्यक नभएको । संघको कार्यालय राख्ने नै हो भने प्रदेश कार्यालयको रूपमा राख्न उपयुक्त राख्ने । नत्र विच तहमा यसरी संरचना राख्न मिल्दैन ।

- दफा १४० को २ मा प्रदेश सरकारको जिम्मेवारी र दायित्व छ तर अधिकार छैन। कसरी यी दुई कुराबीच तालमेल मिलाउनुपर्ने
- परीक्षा नजिका निकायबाट गराउने व्यवस्था हुनुपर्छ
- विद्यालयको भौतिक संरचनाबारे यो ऐन मौन छ । अनिवार्य दायित्वको रूपमा सो व्यवस्था हुनुपर्ने
- माध्यमिक शिक्षा सम्बन्धी दायित्व जिम्मेवारी दिए पनि लागू गर्ने Modality नभएको
- अभिभावक शिक्षक र विद्यार्थीको जिम्मेवारी/दायित्व बोध गराउनुपर्ने ।

श्री उद्वव न्यौपाने, प्रधानाध्यापक

- आन्दोलन गरिरहने परिपाटीको अन्त्य हुनेगरी विधेयकमा व्यवस्था गरिनुपर्ने
- शिक्षक विद्यार्थी रमाएर आउने वातावरण बनाउने प्रावधान समावेश होस
- १२ पढेर विदेश जाने कार्यको अन्त होस्
- सरकारले ढाँट्ने, शिक्षकले पत्याउने र शिक्षक जहिल्यै निराश हुने गरेकोले सुधार नभएको
- छुट्टै संवैधानिक निकाय हुनुपर्ने
- भएका सम्झौता अक्षरंश पालना हुनुपर्ने ।

श्री विष्णु पन्थी, प्याब्सन उपाध्यक्ष

- सरोकारवालासँग भएका सम्झौता अक्षरंश पालना
- विद्यार्थीको समयमा नतिजा प्रकाशन नगर्ने र विदेश पलायन हुने गरेकोले यस्ता समस्या समाधान होस्
- माथिको मूल सुधार गर्न आवश्यक
- कम्पनीमा दर्ता भई कम्पनी ऐन अनुसार नै संचालन भएकालाई सोही अनुसार गर्नुपर्ने
- Voucher system लागू हुनु पर्ने

माननीय सदस्य चन्द्र केश गुप्ता, प्रदेश सभा सदस्य

- विभिन्न देशको उदाहरण दिएर मात्र हाम्रो देशमा लागू हुन नसक्ने
- राज्य कोषबाट तलब लिने व्यक्तिले आफ्नो सन्तान सामुदायिक विद्यालयमा पढाउनुपर्ने

- धेरै नेताहरूको Shares निजी विद्यालयमा हुने र सस्तो लोकप्रियताको लागि निजी विद्यालय विरुद्ध बोल्ने गरेकोले यस्मा सुधार आवश्यक
- सामुदायिक विद्यालयमा राजनीति गर्नेलाई कारबाही गर्नुपर्ने
- शिक्षा क्षेत्रमा राजनीति गर्न नहुने
- प्रदेश सरकारलाई पनि अधिकार दिए कम समयमा धेरै राम्रो काम गर्न सकिने ।

माननीय सदस्य तुलसी प्रसाद चौधरी, प्रदेश सभा प्रमुख सचेतक, नेकपा एमाले

- यो ऐन पारित भएको ६ महिनाभित्र शिक्षक व्यवस्थापन गर्नुपर्ने
- केन्द्रिय विभाग, जिल्ला कार्यालय केन्द्रिय तहमा राख्दा स्थानीय सरकार र प्रदेश सरकारको भूमिका नभएकोले सुधार गर्ने
- आधारभूत तहले हेर्ने, माध्यमिक तह प्रदेशले हेर्ने र सोभन्दा माथिको शिक्षा केन्द्रलाई जिम्मा दिने गरी अधिकार छुट्याउन सकिने
- सामुदायिक विद्यालयले राम्रो गर्दै गएमा निजी विद्यालय आफैं सुध्रने

माननीय सदस्य यम बहादुर नेपाली सभापति समिति लुम्बिनी

- विद्यालय शिक्षाका मापदण्ड तय गर्नुपर्ने
- दरबन्दी र सेवा सुविधा संघले तोक्ने
- तालिमको लागि प्रभावकारी संरचना संघले बनाउने
- प्रादेशिक स्तरमा समेत तालिमको संयन्त्र बनाउने
- अनुगमनको प्रभावकारी संयन्त्र आवश्यक
- क्षेत्रीय पाठ्यक्रमको विकास गरिनुपर्ने
- स्थानीय तहले आधारभूत तहको विद्यालय संचालन गर्ने
- समुदायको संलग्नता हुने प्रावधान आवश्यक
- बालबालिकाको पहुँच स्थापना गर्ने
- तीनै तहमा जिम्मेवारी स्पष्ट तोक्ने र तीन तहबीचमा निरन्तर समन्वय हुने व्यवस्था गर्ने

माननीय सदस्य रेखा कुमारी शर्मा, प्रदेश सभा सदस्य

- निजी विद्यायबाट टन्न झोला बोकाउने प्रणालीमा सुधार आवश्यक

- अहिलेको बच्चाले खेती किसानी गर्न नजान्ने हुनाले आधारभूत आवश्यकतका बारेमा जानकारी हुने पढाई आवश्यक
- कम्तिमा एउटा विद्यालयमा अशक्त, असाहय विद्यार्थी पढाउने शिक्षक र व्यवस्था हुनुपर्ने
- पाठ्यपुस्कमार्फत जातभात, छुवाछुत, विभेदबारे जानकारी बनाउनुपर्ने
- कृषिलाई ध्यान दिने शिक्षा
- सामाजिक संरचनाको बारेमा पढाई
- गरिब बच्चाको जिम्मा सरकारले लिने

माननीय सामाजिक विकास मन्त्री जन्मजय तिमिल्सिना, प्रदेश सरकार

- शिक्षा क्षेत्रमा अनेकन् समस्या: पहिचान गरी समाधानका उपाय अपनाउन आवश्यक
- स्थानीय सरकारलाई विद्यालयको जिम्मेवारी दिने हो भने त्यसको अनुमगन कस्ले गर्ने प्रष्ट हुनुपर्ने
- प्रदेश सरकारको अनुमगन संघले गर्ने
- संघीय सरकारको स्वामित्वमा सिटिभिटी छ तर बजेट प्रदेशमा भएको तर अन्य अधिकार माथि नै रहेकोले समस्या छ
- परीक्षाको गुणस्तर कमजोर भएकोले सुधारका मापदण्ड र उपाय के हुन सक्छन् पहिचान आवश्यक
- जग प्राथमिक विद्यालय भएकोले प्राथमिकतामा राख्ने उपाय अवलम्बन गरिनु आवश्यक
- गुणस्तर कायम गराउने उपायहरुको पहिचान गरी प्रत्येक सरोकारवालाहरुले लागू गर्नुपर्ने
- बाल शिक्षा: न्यूनतम सुविधा पनि नभएको तर जिम्मेवारी धेरै भएकोले यसमा सुधार आवश्यक
- तहगत समन्वयको कमजोरी देखिएकोले समयन्वयको तरिका पहिचान गर्नु आवश्यक
- केजरीवाल शिक्षा मोडेल आवश्यक रहेकोले भारतबाट सिकेर विभिन्न Models ल्याउनुपर्ने
- तीन तहको अधिकार दिने भन्ने विषयमा १-८ स्थानीयलाई Monitoring कसले स्पष्ट हुनुपर्ने
- प्रदेशलाई अधिकार दिने र Monitoring संघले
- Quality सम्बन्धी पहिले ऐनले स्पष्ट पार्नुपर्ने
- सामुहिक रूपमा साझा शिक्षा प्रणाली हुनुपर्ने

- पहुँचको आधारमा फुकाउने System नआओस
- समाजको समस्या आत्मबोध गर्नुपर्ने
- यावत कमी कमजोरी समेटेर शिक्षा ऐन आउनुपर्ने।

माननीय सदस्य जमुना ढकाल, प्रदेश सभा प्रमुख सचेतक, नेकपा एकाले

- राज्यकोषबाट तलब खानेका सन्तानलाई सामुदायिक विद्यालयमा पढाउने प्रावधान हुनुपर्ने
- शिक्षकको पेशागत आन्दोलन राज्यले छिटो सम्बोधन गरी विधेयकमा आउनुपर्ने
- सरुवाको लागि नेताकोमा धाउने व्यवस्था अन्त हुनुपर्ने
- छिमेकीको सिको गरेर महंगो निजीमा हालने प्रवृत्ति रहेकोले अन्त गर्नुपर्ने
- मौलिक अधिकारको रूपमा रहेको शिक्षाबारे समयमा उपयोग गर्ने व्यवस्था गरिनुपर्ने ।

महोनर क्षेत्री, विद्यालय व्यवस्थापन समिति अध्यक्ष

- पाठ्यक्रममै व्यवसायिक शिक्षा हुनुपर्ने
- दुर दराजमा दक्ष जनशक्तिको अभाव नहुने प्रबन्ध गर्ने
- शिक्षकको आन्दोलन जस्तै अभिभावकको आन्दोलन नहुने वातावरण र व्यवस्था आवश्यक
- शिक्षा सशुल्क हुनुपर्ने
- निजी विद्यालय खारेज हुनुपर्ने
- सहकारी Model मा निजी विद्यालय हुनुपर्ने
- राष्ट्रिय मापदण्डको आधारमा सेवा, सुविधा वृद्धि गर्नुपर्ने
- माध्यमिक शिक्षामा व्यायामको व्यवस्था आवश्यक
- कृषि समन्वय इकाईहरू तल्लो तहमा रहनुपर्ने
- उत्पादनसँग जोडिएका विषयहरूको पढाइ हुनुपर्ने
- विद्यालय व्यवस्थापन समितिमा अभिभावक हुनुपर्छ तर सक्षम अभिभावक भएन भने प्रभावकारी नीति नबन्न सक्छ
- अभिभावकको कुरा सन्ने प्रणाली होस्
- गुणस्तरमा आधारित शिक्षक सुविधा

श्री शरद भट्टराई, सामुदायिक विद्यालय व्यवस्थापन समिति महासंघका अध्यक्ष

- विद्यालय सार्वजनिक नभई सामुदायिक विद्यालयको रूपमा बनाउनुपर्ने
- शिक्षणको माध्यमको रूपमा भाषा छनौटको अधिकार विद्यालय व्यवस्थापन समितिलाई दिने
- शिक्षकको नियुक्ति प्रशासकीय अधिकृतले गर्ने व्यवस्था
- सामुदायिक विद्यालय व्यवस्थापन समितिको पहिचान दिने
- विद्यालय शिक्षा ऐन नभनी शिक्षक ऐन बनाउने र शिक्षाको अलग बनाउदा उपयुक्त हुने
- रोजगारयुक्त शिक्षा आवश्यक
- प्र.अ छनौटमा व्यवस्थापन समितिको संलग्नता हुनुपर्ने
- अभिभावक महासंघ स्थापना हुनुपर्ने
- Political speeds बाट शिक्षा ऐन बनेको तर Sociological बाट शिक्षा ऐन बन्नुपर्ने

श्री उत्तम राम खत्म, प्रधानाध्यापक

- अभिभावक सँझ साझेदार गरेर विद्यालय सहयोग रकम लिँदा अख्तियारमा मुद्दा रहेको
- निःशुल्क शिक्षा गर्न नसके अनिवार्य तथा न्यून शुल्क शिक्षा बनाउनुपर्ने
- Quality को परिभाषा स्पष्ट ऐनमा आउनुपर्ने
- दलियकरणको सुरुवात अभिभावक समितिमा नै रहेको आरोप
- सामुदायिक विद्यालय राजनीतिक दलको क्रियास्थल रहेकोले सुधार्न आवश्यक
- विद्यालय व्यवस्थापन समितिमा रहने व्यक्तिको योगता तोक्ने र स्थानीय सरकारबाट चयन गर्ने
- विद्यालय व्यवस्थापन समितिमा अभिभावकमध्येबाट चयन भई आउने प्रणालीले राजनीति हुने खतरा

श्री प्रकाश विष्ट, राप्ती गाउँपालिकाको अध्यक्ष

- विद्यालय शिक्षा ऐन पास भएको बढीमा ३ महिनाभित्र दरबन्दी पूरा गर्ने व्यवस्था हुनुपर्ने
- संविधानमा निःशुल्क शिक्षाको व्यवस्था भएपछि सो अनुसार सुनिश्चितता हुनुपर्ने
- स्थानीय सरकारको बजेटले पूर्वाधार निर्माण गर्न नसकिने
- SEE लाई १० कक्षामा राख्नुपर्ने
- शिक्षाको आधार बालविकास शिक्षामा बढी लगानी हुनुपर्ने
- सामुदायिक राम्रो बनाए निजी सोझै बन्द हुने र रोजाइमा पर्ने
- डर, अनुशासन, इच्छाशक्ति भएर निजी राम्रो डर अनुशासन नभएर सामुदायिक नराम्रो भएकोले सुधार आवश्यक
- छात्रवृत्तिमा पढेका MBBS विद्यार्थी लाई अनिवार्य ५ वर्ष नेपालमा सेवा गर्नुपर्ने पूर्वशर्त राख्नुपर्ने
- नतिजा राम्रो ल्याउन नसक्ने शिक्षकलाई कारवाही गर्ने व्यवस्था आवश्यक
- उद्यमशिलता, पर्यटन व्यवसायिकता सहितको शिक्षा हुनुपर्ने
- शिक्षण पेशा मर्यादित बनाउन First Division पास भएको मात्र शिक्षक बनाउन सकिने भन्ने प्रावधान हुनुपर्ने ।
- प्रशासकीय प्रमुखलाई शिक्षकको दण्ड दिने अधिकार

श्री मिन बहादुर माझी, विद्यालय व्यवस्थापन महासंघ

- दलमा आवद्ध भएका शिक्षकलाई कडा कारवाही गर्ने प्रावधान समेटियोस्
- अनुशासन पालना गर्ने पर्ने व्यवस्था होस्
- लामो समयसम्म एकै विद्यालयमा रहने व्यवस्थाको अन्त होस्

श्री भिम बहादुर मरासिनी, भालुवाङ माध्यामिक विद्यालय

- शिक्षकलाई निजामती सरह सेवा सुविधा
- आफ्नो सन्तान सामुदायिकमा भर्ना गर्नुपर्ने
- नतिजासँग जोडेर शिक्षकलाई पुरस्कार र दण्डको व्यवस्था
- राजनीतिमा संलग्न शिक्षकलाई कारवाही हुनुपर्ने

श्री द्रोण खत्री, जिल्ला समन्वय समिति महासंघ, गुल्मी

- तहगत शिक्षा ठिक छ
- Science र Math को भारी नबोकाउ
- १०+२ मा Management पढ्नेलाई Project Work compulsory
- SEE कक्षा १२ मै हुनुपर्ने
- License system हटार computer skill test मा जोड दिनुपर्ने
- Big School concept ल्याउनुपर्ने
- छात्रावासको व्यवस्था गरी विद्यालयहरू Merge गर्ने र छात्रावास स्थानीय सरकारले संचालन गर्नुपर्ने
- निजी स्कुलको सम्पत्ति मूल्यांकन गरेर निजी र सामुदायिक विद्यालयको Merging गर्न सकिने
- ठूला विद्यालयमा विद्यालय नर्सको व्यवस्था गर्ने
- प्रभावकारी मूल्यांकनको व्यवस्था गर्नुपर्ने
- चर्को राजनीति हुने गरेकोले विद्यालय व्यवस्थापन समितिलाई थोरै बन्देज लगाउनुपर्ने ।

श्री रेश्मीराज रिमाल, शिक्षा विकास निर्देशनालय प्रमुख

- शिक्षकको बढुवा व्यवस्थापन प्रभावकारी नहुँदा शिनियर र जुनियरबीचको द्वन्द र निराशा बन्ने अवस्थामा परिवर्तन हुने व्यवस्था होस्
- ७५ प्रतिशतलाई आधा आधा गर्ने र २५ प्रतिशतको आधारमा बढुवा गर्ने प्रावधान हुनुपर्ने
- शिक्षा निःशुल्क नहुने देखिएकोले निःशुल्कको परिभाषा गरिनुपर्ने
- शिक्षक सेवा आयोगमा २५ प्रतिशत आन्तरिक, ७५ प्रतिशत कासमु र ५०।५०% ज्येष्ठता अनुसार हुनुपर्ने
- ६० सालको बढुवा नहुने र ७१ सालको बढुवा हुने अवस्थामा सुधार गर्ने
- निःशुल्क शिक्षा भनेको कि राज्यले कि अभिभावकले बहन गर्नुपर्ने हुन्छ, यसमा सुधार आवश्यक ।

सामुदायिक विद्यालय प्रतिष्ठानबाट सुझाव

- विद्यालयको भवनको लागि आवश्यक जग्गा प्राप्ति सहज बनाउने
- भोगचलन गर्दै आएको जग्गाको हस्तान्तरण गर्ने व्यवस्था गर्ने

- प्रविधिसँगै प्राविधिकको व्यवस्था गरिनुपर्ने
- सामुदायिक र निजी विद्यालयको Set up मा एकरूपमा
- घर पायक बस्न चाहने शिक्षकलाई सोही अनुसार व्यवस्था गर्नुपर्ने
- आफ्नो नाममा भवन नभएर समस्या भएको अवस्था भएमा त्यस्ता विषय संवोधन गर्ने
- भोगचलन गर्दै गरेको जग्गा उसकै नाममा गरिदिए समस्या समाधान हुने

श्री देव नारायण चौधरी, समन्वय इकाई प्रमुख, दाङ

- ४-८ सम्म विषयगत शिक्षक आवश्यक देखिएको
- नियुक्ति पछि १ महिने सेवा प्रवेश तालिम आवश्यक
- कक्षा १० को परीक्षाको व्यवस्थापन प्रभावकारी भएन र प्रदेश बोर्डबाट
- प्र अ को अलगगै दरबन्दीको व्यवस्था गरी आयोगबाट पूर्ति गरिनुपर्ने
- सरुवाको मापदण्ड बनाउनुपर्ने
- ४ कक्षादेखि नै सिपसँग जोड्नु पर्छ
- निःशुल्क र अनिवार्य शिक्षाको लागि मापदण्ड हुनुपर्ने
- शिक्षामा GDP को ६% मात्र लगानी भएको देखिएको तर ३०% लगानी चाहिने
- CTEVT र राष्ट्रिय परिक्षा बोर्डको Curriculum Merge गर्नुपर्ने
- सुपरिवेक्षणको व्यवस्था प्रभावकारी बनाउनुपर्ने ।

श्री लाल प्रसाद पंगेनी, ज्ञानोदय माध्यामिक विद्यालय

- रात्रीकालीन विद्यालयको अवधारणा आवश्यक
- एनजिओसँगको समन्वयको लागि कार्यविधि बनाइनुपर्ने
- शिक्षकलाई अन्यत्र काम गर्न नपाउने व्यवस्थामा परिमार्जन आवश्यक
- शिक्षामा प्रदेशको भूमिका उल्लेख गर्ने
- आवधिक बढुवाको व्यवस्था हुनुपर्ने
- शिक्षक व्यवस्थापनमा प्रदेशको भूमिका हुनुपर्ने

श्री विनोद कुमार गुप्ता, शिक्षक

- निजी विद्यालयमा सामुदायिक विद्यालय सरह शिक्षकको समान सुविधा
- सामुदायिक विद्यालयमा विदा धेरै भयो । ४५ दिनको विदालाई घटाएर घर विदाको व्यवस्था गर्ने
- वार्षिक मूल्याङ्कन पद्धतिमा परिमार्जन गरी सेमेस्टर पद्धतिमा जानु पर्ने
- १ देखि ५ सम्मको अभ्यास कम भएकोले उपलब्धी पनि कम छ । तसर्थ सैद्धान्तिक कम अभ्यासगत बढी बनाउनुपर्ने
- ECD को तलबमा एकरूपता कायम गर्ने
- पाठक्रममा अभ्यास पुस्तिका बढाउन जोड

श्री मायानन्द ज्ञवाली, पूर्व शिक्षक

- अस्थायीमा २५ वर्ष काम गरेर सेवा सुविधामुक्त भई रटायर्ड भएको शिक्षकहरुलाई कुनै सुविधा हुने व्यवस्था होस् ।

श्री झकु प्रसाद केसी, अभिभावक

- १७/१८ थरिका शिक्षक भएकोले सुधार गरी स्थायी र करार गरी २ किसिमका शिक्षक हुनुपर्ने
- Senior थन्किने निराशा कुण्ठामा बस्ने गरेकोले Junior प्र.अ बन्ने गरेको, राजनीतिक पहुँचका आधारमा प्रअ छानिने व्यवस्थामा सुधार होस्

श्री गणेश प्रसाद रिजाल, महासचिव शिक्षक महासंघ

- सुझाव यथाशीघ्र कार्यान्वयन हुन जोड
- शिक्षामा लगानी बढाउनुपर्ने
- शिक्षण पेशा रोजाइको विषय बनोस्

श्री विक्रान्त ज्ञवाली, प्याब्सन

- निःशुल्क शिक्षाको परिभाषा हुनुपर्ने
- आधारभूत र माध्यमिक तह २ तह ठिक छ

- माध्यमिक परीक्षा संघले हेर्ने र बाँकी तल प्रदेशले हेर्ने
- निजी र गुठी भन्दा पनि सहकारी मोडलमा जाँदा राम्रो हुने
- छात्रवृत्ति वर्गीय आधारमा हुनुपर्ने
- आवासीय विद्यालयको अवधारणा अपनाउने
- विद्यालयको सम्पत्ति सरकारी मातहतमा रहनुपर्ने
- सम्बन्धित विषयमा उत्तिर्ण गरेकोलाई जुनसुकै विषयको भएपनि परीक्षा लिएर शिक्षक बन्ने व्यवस्था गरी शिक्षा पढेकोले मात्र शिक्षक हुने व्यवस्था हटाउनुपर्ने
- निःशुल्क र गुणस्तरको परिभाषा हुनुपर्ने
- पाठ्यक्रम संघ बनाउने
- प्रदेशले मुल्यांकन गर्ने
- स्थानीयले कार्यान्वयन गर्ने ।

श्री युवारा बस्नेत, शिक्षक, श्री शान्ति विद्यालय

- शिक्षकको बढुवा आवधिक रूपमा हुनुपर्ने
- तहगत बढुवाको व्यवस्था हुनुपर्ने
- शिक्षकको पदस्थापना उपयुक्त स्थानमा
- जिल्ला भित्रको दरबन्दी हेरेर व्यवस्थापन गर्नुपर्ने
- सरुवा नियमित र सरल हुनुपर्ने
- दाम्पत्य एकै ठाउँमा ल्याउने व्यवस्था हुनुपर्ने
- शिक्षक संघ अन्तर्गत हुनुपर्ने

श्री दिनेश थापा, प्रधानाध्यापक, श्री कालिका माध्यमिक विद्यालय बुटवल

- के Input गर्ने हो सो कुरा स्पष्ट हुनुपर्ने
- शिक्षक भर्ना गर्ने कुरा निश्चित Policy मा आधारित हुनुपर्ने
- Output टिक्ने Environment को अनुसार ३ भागमा विभक्त गरी वैज्ञानिक व्यवहारिक हुनुपर्ने
- Finland को Example हेरेर कालिकालाई Big School बनाएको
- शिक्षकलाई सम्मानित बनाउन सकेमात्र परिणाम प्रभावकारी हुने

श्री विक्रम प्रसाद चौधरी, अध्यक्ष, विद्यालय व्यवस्थापन समिति

- राम्रो नतिजाका लागि शिक्षक अभिभावक र समितिबीच तालमेल हुनुपर्छ
- नटेने शिक्षकलाई कारवाही गर्ने अधिकार विद्यालय प्रशासनलाई हुनुपर्छ
- अभिभावक समिति हुनुपर्ने
- अनुभव Sharing गर्ने वातावरण बनाइनुपर्ने

३.३ राय सुझावहरूको सार

१. पाठ्यक्रम र पाठ्यक्रम संरचना

- विद्यालय शिक्षालाई व्यावसायिक सीपमूलक बनाउने व्यवस्था गर्नुपर्छ।
- पाठ्यक्रमलाई अन्तर्राष्ट्रिय स्तरअनुसार परिमार्जन गर्दै व्यावहारिक ज्ञानलाई प्राथमिकता दिनुपर्छ।
- मूल रूपमा संघले एकरूपता हुनेगरी पाठ्यक्रम बनाउनुपर्छ।
- स्थानीय आवश्यकता अनुसार पाठ्यक्रम परिमार्जन गर्न स्थानीय तहलाई अधिकार दिनुपर्छ।

२. शिक्षक व्यवस्थापन र सेवा सर्तः

- शिक्षक नियुक्ति प्रक्रिया पारदर्शी बनाउन शिक्षक सेवा आयोगबाट परीक्षा लिनुपर्छ र यसलाई संवैधानिक बनाइनुपर्छ
- अस्थायी तथा करार सेवाका शिक्षकहरूको स्थायित्व सुनिश्चित गर्ने आधार तय गर्ने र स्थायित्व हुन नसक्नेलाई सुविधा दिई विदा गर्ने
- शिक्षकको तलब सुविधा निजामती सरह गर्नुपर्ने
- तालिमलाई अनिवार्य गर्नुपर्ने र निरन्तर गर्नुपर्ने ।

३. मूल्यांकन प्रणाली सुधार

- विद्यार्थी मूल्यांकन प्रणालीलाई निरन्तर मूल्यांकन (CCE) मा आधारित बनाउनुपर्ने
- परीक्षा प्रणालीमा सुधार गरी व्यावहारिक मूल्यांकनलाई समावेश गर्नुपर्ने
- नतिजाका आधारमा शिक्षकलाई दण्ड पुरस्कारको व्यवस्था मिलाउनुपर्ने

४. निजी र सार्वजनिक विद्यालयबीचको असमानता

- निजी र सार्वजनिक विद्यालयबीचको गुणस्तरीय असमानता हटाउन ठोस नीति आवश्यक
- सरकारी विद्यालयको पूर्वाधार सुधार गर्न थप बजेट विनियोजन गर्नुपर्ने
- निजी विद्यालयको हकमा लगानी र गुणस्तरको मूल्याङ्कन हुनुपर्ने ।

५. प्रविधि र डिजिटल शिक्षा

- विद्यालय शिक्षामा सूचना प्रविधिको प्रयोगलाई प्राथमिकता दिनुपर्छ
- ग्रामीण क्षेत्रमा इन्टरनेट तथा प्रविधिको सहज पहुँच उपलब्ध गराउनुपर्ने
- शिक्षकको लागि आधारभूत सूचना प्रविधि सम्बन्धी ज्ञान अनिवार्य गरिनुपर्छ

६. विद्यालयको स्वायत्तता र प्रशासन

- विद्यालय व्यवस्थापन समिति (SMC) लाई निष्पक्ष बनाउन अभिभावकबाट चयन गरिनुपर्छ
- प्रधानाध्यापकलाई थप अधिकार दिएर प्रकाशनिक जिम्मेवार दिनुपर्ने
- विद्यालयको प्रशासनिक स्वायत्तता बढाउने कानुनी व्यवस्था गरिनुपर्छ
- प्रधानाध्यापकलाई शिक्षणभन्दा व्यवस्थापनमा संलग्न गराइनुपर्छ ।

७. वित्तीय स्रोत र बजेट व्यवस्थापन

- विद्यालय शिक्षामा बजेट वृद्धि गर्नुपर्ने
- वित्तीय पारदर्शिता र जिम्मेवारी सुनिश्चित गर्ने नीति आवश्यक
- विद्यालयको संचालनमा स्रोत सुनिश्चित नगरी निःशुल्क शिक्षा भन्न कठिन हुने
- निःशुल्क शिक्षाको परिभाषा गरिनुपर्छ

८. समावेशी शिक्षा

- अपांगता भएका विद्यार्थी तथा सीमान्तकृत वर्गका विद्यार्थीहरूका लागि विशेष कार्यक्रम सञ्चालन गर्नुपर्ने
- सबै विद्यार्थीलाई समान अवसर प्रदान गर्ने शिक्षा प्रणाली लागू गर्नुपर्ने
- विपन्नताका आधारमा छात्रवृत्ति उपलब्ध हुने व्यवस्था मिलाउनुपर्ने

९. अभिभावक र समुदायको भूमिका

- अभिभावक सहभागिता बढाउन नीतिगत सुधार आवश्यक
- समुदाय-विद्यालय साझेदारीलाई प्रवर्द्धन गर्नुपर्ने
- विद्यालयलाई सार्वजनिक नभनी सामुदायमा आधारित बनाइनुपर्छ

१०. अनुगमन प्रणाली

- विद्यालय शिक्षा क्षेत्रको अनुगमन प्रभावकारी बनाउन स्वायत्त निकाय गठन गर्नुपर्ने
- अनुगमन तथा मूल्याङ्कनलाई नजितासँग आवद्ध गरिनुपर्ने
- अनुगमन तथा मूल्याङ्कनमा स्थानीय अविभावकलाई जोड्नुपर्ने ।

३.४ विद्यालयको स्थलगत अवलोकन

प्रत्येक प्रदेशमा प्रदेशस्तरीय कार्यक्रमको सिलसिलामा प्रदेश तहबाट सिफारिस भएको कम्तीमा राम्रो एउटा र सम्भव भएसम्मका अन्य केही विद्यालयको स्थलगत अवलोकन गर्ने नीति अनुरूप समितिको स्थलगत अवलोकन टोलीले लुम्बिनी प्रदेशका केही विद्यालयहरूको स्थलगत अवलोकन गरेको थियो । यस क्रममा मणिग्राममा रहेको शान्ति माध्यामिक विद्यालय, कालिका मानवज्ञान माध्यामिक विद्यालय, बुटवलको स्थलगत अवलोकन गरी संक्षिप्त अन्तरक्रिया गरिएको थियो । त्यसैगरी समितिले दाङ देउखुरी (राप्ती उपत्यका) मा श्री माध्यामिक विद्यालय मौरीघाट, पद्मोदय पब्लिक नमूना माध्यामिक विद्यालय, रुपन्देहीमा रहेको मदमा मदरसाको समेत स्थलगत अवलोकन गरी अन्तर्क्रिया गरेको थियो । अन्तर्क्रियामा विद्यालय व्यवस्थापन समितिका पदाधिकारी, प्रधानाध्यापक तथा शिक्षक र विद्यार्थीहरूको सहभागिता रहेको थियो । अन्तर्क्रिया तथा छलफलबाट विद्यालयको समग्र विद्यमान अवस्था, विद्यालयले भोग्नु परेका समस्या तथा सामाना गर्नुपरेका चुनौती लगायतका विविध पक्षबारे जानकारी प्राप्त भएको थियो । टोलीले गरेको विद्यालयको स्थलगत अवलोकन सम्बन्धी केही झलकहरू अनुसूची ५ मा समावेश गरिएका छन् ।

परिच्छेद चार

निष्कर्ष तथा सुझाव

४.१ निष्कर्ष

विद्यालय शिक्षासम्बन्धी प्रस्तावित विधेयकले शिक्षाको समावेशी, पहुँचयोग्य र गुणस्तरीय संरचना निर्माणमा महत्वपूर्ण योगदान पुऱ्याउन सक्छ। सुझाव र धारणाहरूले विधेयकलाई नीतिगत स्पष्टता, शिक्षण प्रक्रियामा नवीनता, शिक्षक व्यवस्थापनमा सुधार र प्रदेश तथा स्थानीय तहसँगको समन्वयात्मक भूमिका निर्धारण गर्न मद्दत पुऱ्याउने देखिन्छ। विधेयकले प्राविधिक र सीपमूलक शिक्षा, विद्यालय जोनिङ्ग, र सामुदायिक तथा निजी विद्यालयबीच सहकार्यलाई प्रोत्साहन गर्ने माध्यम प्रस्तुत गरेको छ। तर यसलाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्न कार्ययोजना, स्रोत व्यवस्थापन, र निरीक्षण प्रणाली थप मजबुत बनाउनुपर्ने आवश्यकता छ। विधेयक माथि पेश भएका सुझावहरूले विद्यालय शिक्षा माथिको दफावार छलफललाई प्रभावकारी बनाउने दिशामा टेवा पुऱ्याउने देखिन्छ।

नेपालको विद्यालय शिक्षाको सुधारका लागि नीति, योजना, र तिनको प्रभावकारी कार्यान्वयन एकसाथ अघि बढाउन जरुरी छ। अहिलेको चुनौतीलाई अवसरमा बदल्दै गुणस्तरीय र पहुँचयुक्त शिक्षाको लक्ष्य प्राप्त गर्न सरकार, गैरसरकारी संस्था, र आम नागरिकबीचको समन्वय आवश्यक छ। केवल यसबाट मात्र नेपालले शिक्षाको क्षेत्रमा दिगो विकासको यात्रा तय गर्न सक्नेछ। विद्यालय शिक्षामा समान पहुँच, गुणस्तर र प्राविधिक क्षमताको अभिवृद्धि भएमा, नेपाली समाजले सामाजिक र आर्थिक उन्नतिको नयाँ युगमा पाइला राख्न सक्ने देखिन्छ। यस प्रदेशमा गरिएको अन्तर्क्रिया कार्यक्रम र स्थलगत अवलोकनका आधारमा बुँदागत रूपमा निम्नानुसारको निष्कर्ष निकाल्न सकिन्छ:

- **शिक्षक व्यवस्थापनमा सुधारको आवश्यकता:** शिक्षकहरूको बढुवा, नियुक्ति, तथा सरुवासम्बन्धी प्रावधानहरूलाई स्पष्ट, पारदर्शी र व्यवस्थित गर्नुपर्छ। अस्थायी शिक्षकहरूलाई उचित व्यवस्थापन गरी गोल्डेन ह्यान्डशेक दिनु व्यवहारिक समाधान हुन सक्छ।
- **विद्यालय व्यवस्थापन र पूर्वाधार:** विद्यालयको भौतिक पूर्वाधार सुदृढ गर्नु, अनावश्यक विद्यालयहरू मर्ज गर्नु, र विद्यालय व्यवस्थापन समितिको भूमिका अभिभावक तथा समुदायको सहयोगमार्फत सशक्त पार्नु आवश्यक छ।
- **शिक्षामा गुणस्तर सुधार:** शिक्षाका विषयवस्तुमा सुधार गर्दै, आधुनिक, व्यवहारिक, र जीवनोपयोगी ज्ञान तथा सीप प्रदान गर्न आवश्यक छ। प्रयोगात्मक शिक्षालाई प्रोत्साहन गर्ने व्यवस्था,

सैद्धान्तिकभन्दा व्यवहारिक शिक्षामा जोड, र अंग्रेजीमा भन्ने प्रावधानलाई सुधार गरी नेपाली वा अंग्रेजी दुवै भाषाका अतिरिक्त प्रदेश तथा स्थानीय भाषामा पठनपाठनको व्यवस्था मिलाइनु पर्छ ।

- शिक्षा प्रणालीको एकरूपता: समान शिक्षा नीति बनाउनु आवश्यक छ । प्रदेश, स्थानीय तह, र संघीय सरकारबीच स्पष्ट कार्य विभाजन गर्न आवश्यक छ ।
- शिक्षकका सेवा सुविधामा सुधार: शिक्षकहरूको सेवा सुविधा निजामती सेवासरह बनाउनुपर्ने, अवकाशपछि सामाजिक सुरक्षा सुनिश्चित गर्नुपर्ने र महिला शिक्षकहरूको सुत्केरी विदा तथा विरामी भई लामो विदा लिने शिक्षकलाई ध्यानमा राखेर विकल्पीय शिक्षक व्यवस्था गर्नुपर्छ ।
- समुदायको भूमिका: अभिभावक र समुदायको संलग्नता शिक्षा प्रणालीलाई प्रभावकारी बनाउन ध्यान दिनुपर्छ । सामुदायिक विद्यालयको सुधार अभिभावकको सक्रिय भूमिका र सहयोगबाट मात्र सम्भव छ ।
- विद्यालय पाठ्यक्रम सुधार: पाठ्यक्रमलाई अद्यावधिक, समसामयिक, र प्रविधिमैत्री बनाउनु पर्छ । विद्यार्थीलाई आठ कक्षादेखि नै रुचि र विषय छनौट गर्नसक्ने प्रणालीको विकास गर्नु शिक्षाको गुणस्तर सुधारका लागि राम्रो पहल हुन सक्छ ।
- विद्यालयको वित्तीय पारदर्शिता र व्यावसायिकता: निजी विद्यालयहरूको व्यवस्थापन र शुल्क संरचना पारदर्शी बनाउँदै, छात्रवृत्ति व्यवस्थापनमा सुधार गर्नुपर्छ । साथै, सरकारी विद्यालयहरूको अनुदान व्यवस्थालाई समग्रमा एकीकृत गरी प्रदेशस्तरीय बनाउनु उचित हुन्छ ।
- सीपमूलक शिक्षा र रोजगारी सिर्जना: विद्यार्थीले १२ कक्षासम्मको पढाइ सकेपछि कुनै न कुनै पेशा वा सीप सिक्ने व्यवस्थामा जोड दिनुपर्छ । शिक्षाले रोजगारी सिर्जना गर्ने प्रकृतिको शिक्षाको निति लिनुपर्छ ।
- अनुगमन र जवाफदेहिता: शिक्षक, प्रधानाध्यापक, र विद्यालय व्यवस्थापन समितिको जवाफदेहिता सुनिश्चित गर्दै अनुगमनलाई प्रभावकारी बनाउने नीति तथा कार्यक्रमहरू ल्याउनुपर्ने देखिन्छ ।

४.२ सुझाव

नेपालको विद्यालय शिक्षालाई गुणस्तरीय बनाउन विद्यालय शिक्षा विधेयकमा निम्नानुसार ध्यान दिनुपर्ने देखिन्छ:

- नीति तथा व्यवस्थापकीय सुधार: शिक्षक नियुक्ति, सरुवा, र बहुवामा स्पष्ट मापदण्ड र प्रक्रियाको विकास, गोल्डेन ह्यान्डशेकमार्फत अस्थायी शिक्षकहरूको व्यवस्थापन र पालिका र प्रदेशलाई शिक्षक व्यवस्थापन र अनुगमनको अधिकार दिने
- शिक्षाका लागि समुदायको भूमिका सुदृढ पार्ने: अभिभावक र समुदायका प्रतिनिधिहरूलाई विद्यालय व्यवस्थापन समितिमा संलग्न गराउने, सामुदायिक विद्यालयहरूको लागि विशेष योजना बनाउँदै समुदायलाई प्रेरित गर्ने।
- शिक्षाका गुणस्तर सुधारका उपाय: पाठ्यक्रम सुधार, स्थानीय भाषा, तथा प्रविधिमैत्री शिक्षालाई प्राथमिकता, सैद्धान्तिक शिक्षाभन्दा व्यवहारिक र सीपमूलक शिक्षालाई प्रोत्साहन, शिक्षकका लागि तालिमको व्यवस्था गर्ने
- वित्तीय व्यवस्थापन र स्रोतको वितरण: विद्यालयलाई दिइने अनुदानको वितरण प्रणालीलाई सरल र पारदर्शी बनाउने, निजी विद्यालयहरूको लागि मापदण्ड र नियमन सशक्त बनाउने।
- शिक्षामा एकरूपता र सहकार्य: संघ, प्रदेश, र स्थानीय तहबीचको जिम्मेवारीको स्पष्टता र सहकार्य, विद्यालय शिक्षा सम्बन्धी राष्ट्रिय मापदण्डहरूको रूपमा यस विधेयकलाई विकास गर्ने
- विद्यालयको संरचना र पूर्वाधार विकास: सबै विद्यालयमा आधारभूत भौतिक पूर्वाधार सुनिश्चित गर्ने र अनावश्यक विद्यालयहरूको मर्जर र व्यवस्थापन गर्ने
- विद्यार्थीका लागि विशेष कार्यक्रमहरू: १२ कक्षासम्म अध्ययन गरेपछि सीपमूलक तालिम वा रोजगार सुनिश्चित गर्ने कार्यक्रम, विद्यार्थीहरूलाई छात्रवृत्ति तथा अतिरिक्त क्रियाकलापहरूमा संलग्न गराउने।
- अनुगमन र जवाफदेहितामा ध्यान: विद्यालयहरूको नियमित अनुगमन गर्ने प्रभावकारी संरचनाको निर्माण र शिक्षकहरूको मूल्याङ्कन नतिजाका आधारमा गर्ने प्रणाली लागू गर्ने ।

अनुसूची १ कार्यक्रमको मोडालिटी

- सात प्रदेशमा हुने ७ वटा कार्यक्रमको लागि ५ वटा मात्र टोली निर्माण हुने
 - कोशी र मधेश प्रदेशका लागि एउटा तथा लुम्बिनी र लुम्बिनी प्रदेशका लागि एउटा टोली निर्माण हुने
 - प्रत्येक सदस्यले आफ्नो दलबाट समितिमा प्रतिनिधित्व गर्नुहुने सदस्यहरूबीच समन्वय गरी सदस्यले रोजेको कुनै एक प्रदेशमा सहभागी हुनु पर्ने
 - प्रत्येक टोलीमा ५ जना सदस्यका दरले टोली बनाइने
 - एउटा दलबाट एउटा प्रदेशमा एक जना मात्र सहभागी हुने तर नेकपा एमाले र नेपाली काँग्रेसका ७।७ जना सदस्य भएकाले कुनै २ वटा प्रदेशमा २।२ जना सदस्य सहभागी हुने
 - आफूले रोजेको प्रदेश बाहेक आफ्नो प्रदेशमा हुने कार्यक्रममा त्यस प्रदेशबाट प्रतिनिधित्व गर्नुहुने सदस्य स्वतः सहभागी हुन पाउने ।
- ✓ तत्काललाई देहाय बमोजिमका ३ वटा प्रदेशस्तरीय कार्यक्रम गर्ने:
- २०८१ पुस ९ गतेसम्म सुदूर पश्चिम प्रदेशमा
 - २०८१ पुस १३ गते कोशी प्रदेश र
 - २०८१ पुस १५ गते मधेश प्रदेश
- ✓ पहिलो चरणको कार्यक्रमको फिडब्याक समेतका आधारमा त्यसपछि अन्य प्रदेशमा समेत कार्यक्रम गर्ने ।
- ✓ प्रदेशस्तरीय अन्तर्क्रिया कार्यक्रमको सिलसिलामा प्रत्येक प्रदेशमा एउटा राम्रो र एउटा औषत विद्यालयको स्थलगत अवलोकन गरी जानकारी लिने ।

अनुसूची २
कार्यक्रमका सहभागी सरोकारवाला

प्रदेश सभाका प्रमुख सचेतकहरु

प्रदेश सभा अन्तर्गतको सामाजिक विकास समितिका सदस्यहरु

सामाजिक विकास मन्त्रालयका मन्त्री/राज्यमन्त्री, सचिव र शिक्षा हेर्ने महाशाखा प्रमुख

गाउँपालिका महासंघ मार्फत लुम्बिनी प्रदेशभित्रका गाउँपालिकाहरु मध्येबाट समावेशिताका आधारमा अध्यक्ष र उपाध्यक्षहरुबाट ४ जना

नगरपालिका महासंघ मार्फत लुम्बिनी प्रदेशभित्र नगरपालिकाहरु मध्येबाट समावेशिताका आधारमा अध्यक्ष र उपाध्यक्षहरुबाट ४ जना

जिल्ला समन्वय समिति महासंघ मार्फत लुम्बिनी प्रदेशभित्र जिल्ला समन्वय समितिहरु मध्येबाट समावेशिताका आधारमा अध्यक्ष र उपाध्यक्षहरुबाट ४ जना

कार्यक्रम हुने पालिकाको प्रमुख, उपप्रमुख, प्रशासकीय अधिकृत र शिक्षा हेर्ने महाशाखा प्रमुख

प्रदेशको उत्कृष्ट/कमजोर विद्यालयका प्रधानाध्यापक/विद्यालय व्यवस्थापन समितिका अध्यक्ष

शिक्षक महासंघको प्रदेशस्तरीय कमिटीका प्रमुख/उपप्रमुख

कार्यक्रम हुने जिल्लाको शिक्षा विकास तथा समन्वय एकाई प्रमुख

प्रदेश शिक्षा निर्देशनालयको निर्देशक

संस्थागत विद्यालयहरु मध्येबाट कुनै २ विद्यालयका प्रतिनिधि

अनुसूची-३ कार्यक्रम तालिका

संघीय संसद
प्रतिनिधि सभा
शिक्षा, स्वास्थ्य तथा सूचना प्रविधि समिति
विद्यालय शिक्षा विधेयकका सम्बन्धमा प्रदेशस्तरीय अन्तर्क्रिया कार्यक्रम
२०८१ माघ ९ गते
होटल पौवा, भालुबाङ, लुम्बिनी प्रदेश

कार्यक्रम	समय
रजिष्ट्रेशन तथा ब्रेकफास्ट	बिहान ८:००
हल प्रवेश/कार्यक्रम प्रारम्भ	८:५५
आसन ग्रहण <ul style="list-style-type: none"> • माननीय सभापति अम्मर बहादुर थापा, शिक्षा, स्वास्थ्य तथा सूचना प्रविधि समिति • संघीय संसदका माननीय सदस्यहरु • माननीय सामाजिक विकास मन्त्री जन्मजय तिमिल्सिना • प्रदेश सभाका प्रमुख सचेतकहरु • लुम्बिनी प्रदेश सभाको सामाजिक विकास समितिका माननीय सदस्यहरु • जिल्ला समन्वय समिति महासंघ, नगरपालिका संघ तथा गाउँपालिका महासंघबाट यस प्रदेशमा प्रतिनिधित्व गर्नु हुने प्रमुख/उपप्रमुखहरु • प्रदेश सभा सचिव • राप्ती गाउँपालिकाका अध्यक्ष/ उपाध्यक्ष • सामाजिक विकास मन्त्रालयका सचिव • सामुदायिक विद्यालय व्यवस्थापन समिति महासंघका प्रदेशस्तरीय कमिटीका प्रतिनिधि तथा सामुदायिक विद्यालयका प्रधानाध्यापक • शिक्षक महासंघको प्रदेशस्तरीय कमिटीका प्रमुख / उपप्रमुख • सामाजिक विकास मन्त्रालयका शिक्षा महाशाखा प्रमुख • जिल्लाका शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाई प्रमुख • गाउँपालिकाको प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत • गाउँपालिकाको शिक्षा शाखा प्रमुख • विषयविज्ञ, नेपाल पत्रकार महासंघका प्रदेश प्रमुख, पत्रकार लगायत उपस्थित सम्पूर्ण महानुभावहरु 	९:००
विधेयकको सम्बन्धमा समितिको अपेक्षा <ul style="list-style-type: none"> • माननीय सभापति अम्मर बहादुर थापा 	९:१०-९:२०
विद्यालय शिक्षा विधेयक, २०८० बारे प्रस्तुतीकरण <ul style="list-style-type: none"> • डा. विष्णु बहादुर कार्की 	९:२०-९:४५
विद्यालय शिक्षा विधेयकका सम्बन्धमा सहभागीबाट सुझाव (बीचमा चिया ब्रेक-१० मिनेट)	९:४५-१२:५०
धन्यवाद सहित कार्यक्रमको समापन <ul style="list-style-type: none"> • माननीय सभापति अम्मर बहादुर थापा 	१२:५०-१:००
दिवा खाना	१:००

अनुसूची- ४
अन्तर्क्रिया कार्यक्रमका केही झलक

अनुसूची ५

विद्यालय अवलोकन सम्बन्धी केही झलक

.....
अम्मर बहादुर थापा
माननीय सभापति

.....
छविलाल विश्वकर्मा
माननीय सदस्य

.....
डा. तोसीमा कार्की
माननीय सदस्य

.....
दिपा शर्मा
माननीय सदस्य

.....
देवेन्द्र पौडेल
माननीय सदस्य

.....
राम प्रकाश चौधरी
माननीय सदस्य

.....
रेखा शर्मा
माननीय सदस्य

.....
लिला देवी वोखिम (लिम्बू)
माननीय सदस्य

.....
विनिता कुमारी सिंह
माननीय सदस्य

.....
सरिता भुसाल
माननीय सदस्य

.....
दशरथ धमला
समिति सचिव